

УДК 351.852.11

Салата Г.В.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТНОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

У статті зроблена спроба окреслити важливу проблему бібліотечної галузі: застаріле, неадекватне новим вимогам і викликам інформаційного суспільства розуміння органами державної влади ролі та функцій публічних бібліотек. Запропоновано твердження, що однією з основних проблем процесу трансформації діяльності бібліотечної сфери є навіть не фінансування, а формальний підхід держави до її вирішення.

Ключові слова: публічна бібліотека, державна політика в галузі бібліотечної справи, бібліотеки на селі, трансформація, глобалізація.

Діяльність публічних бібліотек України, як складової культурного-інформаційного простору, забезпечує збереження історичної й культурної пам'яті народу. Завдяки бібліотекам громадяни отримують можливість долучатися до інформації та знань, до національних надбань та цінностей світової культури.

Сучасна бібліотека не стоїть осторонь глобалізаційних процесів суспільного життя. Невпинно зростає процес трансформації її предметної області. Підхід до розробки проблеми реформування бібліотечної справи, з точки зору теоретичних і методологічних досягнень галузі на її розвиток в XXI столітті, зумовлюється масштабністю практичних досягнень останньої.

Бібліотечна сфера потерпає від нескоординованої національної програми її розвитку. Скорочення мережі бібліотек; недостатнє матеріально-технічне забезпечення бібліотечної галузі; незадовільний стан поповнення фондів бібліотек творами вітчизняної та світової літератури; низький рівень соціального захисту бібліотечних працівників – головні проблеми сучасної публічної бібліотеки в Україні.

Актуальність. Найголовнішою проблемою бібліотечної галузі є застаріле, неадекватне новим вимогам і викликам інформаційного суспільства розуміння органами державної влади ролі та функцій бібліотек. Важливою перешкодою в діяльності бібліотечної галузі є формальний підхід. Йдеться про революцію у функціональності і створення за останні роки нового типу публічних бібліотек, бібліотечно-інформаційної системи, про необхідність перетворення бібліотеки на сферу знань дослідницької дії на основі розвитку конструктивного креативу нових форм суспільного життя.

Метою дослідження є спроба окреслити вектори державної політики та перспективи удосконалення в галузі бібліотечної справи.

Завдання. Для досягнення поставленої мети необхідно: на основі актуальних проблеми розвитку бібліотечної справи окреслити напрями вирішення цих проблем.

Постановка проблеми. Бібліотека – це соціальний організм, для якого матеріальна складова, хоч і важлива, не є визначальною. Розкутість і

демократичність соціального життя – фактори набагато впливовіші. Світовий досвід є незаперечним свідченням цього. Демократичні традиції здатні нівелювати можливі негативні наслідки, зумовлені слабким економічним потенціалом країни.

Практичне значення. Основні положення роботи можуть бути застосовані у розробці навчальних програм, посібників і спецкурсів для студентів бібліотекознавчих спеціальностей.

Новизна полягає у кристалізації шляхів поєднання розвитку бібліотечної системи на державному рівні із розширенням їх функціональних можливостей у сфері соціального, що породжують численні шляхи трансформацій, пов'язані з новими формами теоретизації і методологізації бібліотечної системи.

Аналіз літератури, на якій ґрунтується дослідження свідчить, що переважний інтерес у дослідників викликали такі проблеми: загальні засади діяльності бібліотек (О. Башун, В. Пашкова, М. Сенченко, А. Чачко та ін.); історичні аспекти бібліотечної діяльності (В. Сєдих, А. Волинець, Л. Дубровіна, О. Онищенко, Л. Приходько, Я. Чепуренко та ін.); питання організаційно-правових засад діяльності бібліотек (Л. Голоха, О. Копієвська, Л. Петрова, Г. Солоїденко та ін.); проблема кадрового забезпечення бібліотечної галузі (Н. Ашаренкова, І. Конюкова, З. Савіна, В. Скар, Н. Кушнарєнко, А. Соляник).

Роботи зарубіжних вчених К. Абрамова, В. Васильченко, Б. Володіна, М. Дворкіної, М. Карташова, Є. Кузьміна, П. Отле, А. Пашина, Є. Сєгліна, В. Сєрова, Ю. Столярова, І. Фрумїна, Дж. Шира та інших стосуються широкого спектру проблем у сфері державного управління бібліотечною справою.

Існуючі дослідження державної політики в галузі бібліотечної справи, здійснені суспільствознавцями без залучення державницького світогляду, позбавлені контекстів суспільно-політичної ситуації та розвитку бібліотечної справи в Україні та світі, відзначаються здебільшого науково-популярним характером, фрагментарністю, безсистемністю, іноді недостовірним викладом окремих фактів, що не дозволяє отримати цілісну картину окресленого питання. Дослідження стану та напрямів державної політики розвитку бібліотечної справи в Україні є недостатнім.

Основна частина. Народження нового типу публічних бібліотек, що включає у себе співпрацю держави та власне бібліотеки, трансформації предметної області, перетворення її на центр знань дослідницької дії, застосування концепції і термінології відкриває суспільно-творчий потенціал наукового знання і потенціал культуротворення. Бібліотека акумулює знання і досвід нації та виводить її потенціал на нові рівні комунікацій.

Концентрація соціокультурної, державотворчої, інформаційної складової бібліотек відкриває нові перспективи її функціональності у глобалізаційному контексті. Необхідність вироблення підходів до становлення інформаційного суспільства в Україні, посередником якого є бібліотека, відкриває можливості створення дієвого суспільства з новим поступом соціальної

функціональності. Держава – бібліотека – користувач – це головні дійові особи кристалізації цілісної бібліотечно-інформаційної мережі в Україні.

Стратегічним завданням державної політики в галузі бібліотечної справи є створення ефективної бібліотечної системи, яка має охоплювати усі прошарки населення, регіони, бути надійною складовою інформаційної системи держави, що накопичує та зберігає національну пам'ять та культуру України.

Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [6] та українське бібліотечне законодавство декларує можливість самостійно обирати джерела комплектування, брати участь у різноманітних міжнародних програмах і проектах, утворювати професійні об'єднання, ставати членами міжнародних організацій, взаємодіяти між собою [5].

З одного боку, держава вдосконалює систему спеціальних закладів різного рівня акредитації, формує інфраструктуру дослідницького поступу, що забезпечує збільшення кількості професіоналів бібліотечної галузі. В Україні функціонує майже 32 тисячі бібліотек різних систем і відомств та форм власності [2], з них наукових – 500, медичних – 985, національних – 7 [7, 176]. Мережа публічних бібліотек сьогодні налічує 18343 одиниць, у тому числі 72 обласні та 14828 сільських бібліотек [2].

У стратегії розвитку культури на 2014-2015 рр. передбачено реалізацію проекту «Ярмарка ідей для культури» [3]. Держава започаткувала серйозну дискусію в суспільстві, за результатами якої буде сформована стратегія розвитку української культури. Які ж завдання держава окреслює як пріоритетні на 2014-2015 рр.? Це – забезпечення доступності культурних благ; соціальна активність закладів культури та розвиток регіонального співробітництва; кадри і успішний менеджмент.

Завдяки співпраці Міністерства культури України, американських агентств IREX та USAID, Фондації Білла і Мелінди Гейтс у рамках програми «Бібліоміст» [2] комп'ютеризовано понад півтори тисячі сільських бібліотек [3]. Міністерство культури України рапортує, що «комп'ютеризація сільських бібліотек – це забезпечення широкого доступу до культури ... зростання соціальної ролі сільської бібліотеки і, відповідно, культури ... Слід подбати про пересувні форми бібліотечного обслуговування – зокрема, населених пунктів, де немає або недоцільно утримувати бібліотеку» [3].

З іншого боку, окреслене завдання є надзвичайно складним, враховуючи сучасні бібліотечні реалії. Зокрема, найбільш компактним обслуговуванням охоплено міське населення, у той же час на одну сільську бібліотеку припадає 3-5 і більше сіл [7, 200]. Понад третину сільських бібліотек (41%) не опалюються, а 3 % не мають освітлення [3]. Дивною виявляється бравада держави щодо комп'ютеризації бібліотек на селі, адже з 14828 бібліотек сільської місцевості [2] комп'ютеризовано «понад півтори тисячі» [3], що складає близько 11 %. Коментарі відсутні.

Демократизація публічних бібліотек просувається вкрай повільно, що є наслідком відсутності комплексної національної програми розвитку галузі. Фінансування бібліотечної сфери не зростає, тому їхні фонди не

оновлюються. Виживають ті бібліотечні заклади, що зорієнтувались у кризовій ситуації і суттєво зростили свій науковий потенціал, перебудували корпоративну кадрову політику, освоїли новітню інформаційну техніку та технології, вийшли на новий рівень інформаційного обслуговування та міжнародних зв'язків [1].

Законодавча база у цьому аспекті потребує оновлення. Читачі залишають бібліотеки, сподіваючись, що їхні інформаційні потреби будуть задоволені через Інтернет, адже сьогодні будь-яка людина нашої планети може «відвідати» бібліотеку за її допомогою. За інформацією «Вікіпедії», число користувачів Інтернету в 2012 році налічувало приблизно 2,4 мільярда чоловік, що становило більше ніж 34 % від населення планети, але псевдоінформованість користувача – перший шлях до примітивізму індивіда [4].

Необхідно застосувати комплексний підхід до визначення проблем державного управління бібліотечною сферою в Україні, серед яких: відсутність національної програми (стратегії) розвитку бібліотечної справи; вузькогалузевий підхід до її управління; низька взаємодія та координація діяльності галузевих центральних органів виконавчої влади щодо діяльності підпорядкованих їм відомчих бібліотек. Видається важливим окреслення шляхів адаптації зарубіжного досвіду державного управління бібліотечною справою до умов України з метою визначення напрямів модернізації державного управління в цій сфері в Україні.

Головною перешкодою реалізації державної бібліотечної програми як культурно-інформаційної політики, залишається необхідність подолати стереотип сприйняття публічної бібліотеки як «клубної» установи. Важливо спонукати державні органи України побачити в бібліотеці інформаційний центр – вагомий фактор розвитку суспільства. Досвід бібліотечної галузі – це потенціал значною мірою книжковий, інформаційний, матеріалізований як на паперових, так і на електронних носіях; він містить у собі знання, досвід і мудрість, придбані багатьма поколіннями протягом усієї історії України.

Осередок цього базису знаходиться у бібліотеках, там він може примножуватись або навпаки: в залежності від того, перебуває суспільство в стані економічного (культурного) підйому або спаду. Нарощування цього потенціалу і формує шлях до подолання культурного розриву між поколіннями. Осмислення унікальності трансформації діяльності публічних бібліотечних закладів та впливу глобалізації на розвиток її різних сегментів діяльності – основне завдання держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідним є формування нової парадигми організації та функціонування бібліотек під впливом таких чинників як глобалізація та інформаційна революція. Зокрема, впровадження новітніх інформаційних технологій; створення електронних каталогів; розширення можливостей участі бібліотек у науково-дослідницькій діяльності; утвердження нових принципів міжнародного співробітництва; модернізація функцій бібліотеки.

Головними завданнями державної політики у трансформації діяльності бібліотечної справи є такі: розробка та удосконалення нормативно-правової бази, що регламентуватиме питання функціонування мережі публічних бібліотек; посилення міжвідомчої та міжнародної кооперації; координації бібліотек з метою спільного користування електронними ресурсами та інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Основою цих змін має стати демократизація національної програми розвитку бібліотечної галузі в Україні на основі модернізації бібліотек у всіх її проявах: від підготовки бібліотечних кадрів до матеріального забезпечення. Адже ресурсовкладення у бібліотечну інфраструктуру – депозит на майбутнє, забезпечений багаторазовим використанням протягом тривалого часу. Важливо пам'ятати, що сучасна публічна бібліотека – це не глечик, який треба наповнити, або взяти з нього, а національне багатство, яке треба плекати та примножувати.

Література

1. Голоха Л. Ф. Модернізація державного управління бібліотечною справою в Україні: теоретико-методологічні аспекти : автореф. дис. ... к. держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л. Ф. Голоха. Дніпропетр., 2009. – 22 с.
2. Аналітичний звіт Міністерства культури України за 2012 рік. Міністерство культури України. Регуляторна політика. Звіт. Режим доступу <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index>; <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/doccatalog/list?currDir=162162>
3. Новохатько Л. Культурним бути престижно! / Л. Новохатько // Кримська світлиця. – 2013. – № 42 (1771). – 18 жовтня. – С. 3.
4. [Online], available at: <http://ru.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 22 September 2013).
5. Перелік законодавчих та нормативних документів по забезпеченню діяльності бібліотек вищих навчальних закладів України (1991 – 2012 рр.) : Режим доступу : <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/law.php3>
6. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січня 1995 року № 32/95.
7. Сєдих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні : навч. посіб. / В. Сєдих ; наук. ред.. Н. М. Кушнарєнко ; Харк. Держ. Акад. культури. – Харків. : ХДАК, 2013. – 213 с.

Салата Г.В. Глобализация предметной библиотечно-информационной области на примере публичных библиотек Украины

В статье предпринята попытка очертить важную проблему библиотечной отрасли: устаревшее, неадекватное новым требованиям и вызовам информационного общества понимание органами государственной власти роли и функций библиотек. Утверждается, что одной из основных проблем процесса трансформации деятельности библиотечной сферы является даже не финансирование, а формальный подход государства.

Ключевые слова: *публичная библиотека, государственная политика в области библиотечного дела, библиотеки на селе, трансформация, глобализация.*

This article attempts to outline the important problem of the library sector: outdated, inadequate to the new requirements and challenges of the information society public authorities' understanding of the role and functions of libraries. It is argued that one of the main problems of the transformation process in the library sphere is not even financing, but the formal approach of the state policy in the field of librarianship.

Key words: *the library sector, the state policy in the field of librarianship, library's rural transformation, globalization.*